

DC.5183.190.2024.KL

Ciechanów, 10 czerwca 2024 r.

**Parafia Rzymskokatolicka pw. św.
Anny w Strzegowie
ul. Mickiewicza 15
06-445 Strzegowo**

Odpowiadając na wniosek z dnia 15 maja 2024 r. (data wpływu: 16 maja 2024 r.) dotyczącego *wydania zaleceń konserwatorskich dla prac planowanych przy ogrodzeniu oraz nagrobkach cmentarza parafialnego w Strzegowie*, tutejszy urząd po przeprowadzeniu oględzin w dniu 22 maja 2024 r. zgodnie z art. 27 ustawy z dnia 26 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840) wydaje następujące zalecenia konserwatorskie:

1. **Remont ogrodzenia Cmentarza Parafialnego w Strzegowie** – ocena stanu zachowania wskazuje na niejednorodność rozwiązań formy ogrodzenia, niewielkie ubytki materiału pierwotnego i spękania struktur muru a także odkształcenia od pionu jak i zdegradowane całe odcinki muru. Wskazane uszkodzenia przemawiają za koniecznością podjęcia robót naprawczych. Ze względu na wartość zabytkową zalecanym ze stanowiska konserwatorskiego jest odtworzenie pierwotnej formy rozwiązań i nadanie jednorodnej formy całości ogrodzenia tj. murowane słupki z ażurowym wypełnieniem wykonanym z odlanych w betonie elementów nakrytych betonowymi czapami. Z uwagi na duży stopień zniszczenia pierwotnych elementów dopuszczalnym jest zastąpieniem ich nowymi z zachowaniem historycznego materiału, wymiarów oraz kształtu. Należy również rozważyć możliwość wtórnego wykorzystania zachowanych elementów pierwotnych (słupków, cegieł, czap wieńczących) po wcześniejszym ich oczyszczeniu z nawarstwień biologicznych tj. mchów grzybów i brudu. Kamienny fundament ogrodzenia odtworzyć na wzór pierwotny/istniejący.

Murowane słupki przy wejściu głównym na cmentarz wykonane z cegieł ceramicznych z wtórnymi uzupełnieniami cegieł oraz zaprawy. Planowane prace powinny mieć w dużej mierze charakter techniczny, związany z przemurowaniami i wymianą części materiału ceramicznego w obrębie słupów oraz zaprawy. Powierzchnie lica należy oczyścić z brudu i wtórnych nawarstwień. Należy wykuć wszystkie głęboko zniszczone cegły o ubytkach sięgających powyżej kilku centymetrów. Usunięcia wymagają także wadliwe uzupełnienia wątków cegłą współczesną. Należy wykuć wszystkie wtórne spoiny. Po etapie wykucia zniszczonych partii należy oczyścić powierzchnię wątków ceglanych. Metalowe nakrycia słupów z iglicami należy odtworzyć z zachowaniem materiału (tj. blacha tytan-cynk).

Bramę, która nie wykazuje indywidualnych cech stylowych można zastąpić nową o prostej formie i współczesnym charakterze, nie powinna być ona podrabiana pod jakikolwiek styl zabytkowy, z wyjątkiem decyzji o rekonstrukcji istniejącej formy, nowa powinna być tak zaprojektowana, aby w zestawieniu z ogrodzeniem tworzyła harmonijną całość.

Zakres działań przy remoncie ogrodzenia powinien opierać się w pierwszej kolejności na właściwej diagnozie i ocenie jego stanu zachowania. Zaleca się przeprowadzanie dokładnej inspekcji ogrodzenia, identyfikując wszelkie widoczne uszkodzenia, pęknięcia odłamania struktury oraz ubytki. Zalecane jest wykonanie dokumentacji stanu ogrodzenia

za pomocą fotografii, opisów oraz ewentualnie rysunków technicznych.

Przed rozpoczęciem działań właściwych należy oczyścić powierzchnię (tj. usunąć wszelki brud, naloty biologiczne, resztki farb, rdzy oraz innych zanieczyszczeń powierzchniowych w sposób mechaniczny. Następnie należy usunąć wszelkie luźne fragmenty, odłamki i inne uszkodzenia muru betonowego oraz murowanych słupków.

Podczas prac naprawczych zalecana jest kontynuacja rozwiązań historycznych oraz wykorzystywanie w pracy jedynie materiałów i narzędzi kompatybilnych z zabytkowym murem.

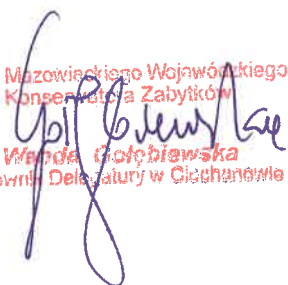
Prace przy fundamencie, należy rozpocząć od szczegółowej oceny jego stanu zachowania tj. pełnej diagnozy kamiennego fundamentu jak i identyfikacji uszkodzeń oraz innych osłabienie i spękań. Fundament ogrodzenia wymaga pełnego wzmocnienia poprzez wykonanie niezbędnych napraw i wzmocnień, takich jak wypełnienie pustek, rekonstrukcja ubytków czy stabilizacji kamieni za pomocą specjalnych zapraw kamieniarskich (niewykluczona jest konieczność całkowitej rekonstrukcji fundamentów wykorzystując odzyskany materiał oraz kontynuując historyczne metody).

Po dokonaniu naprawy, celem utrzymania efektów zalecana jest przeprowadzanie regularnej konserwacji profilaktycznej i sprawdzanie stanu technicznego ogrodzenia poprzez czyszczenie, impregnację czy naprawę drobnych uszkodzeń, aby zapobiec dalszym problemom oraz utrzymać efekt prac możliwie jak najdłużej.

2. **Nagrobek śp. Oleńki Chaniewskiej, koniec XIX w.** – celem prac konserwatorsko restauratorskich powinno być zatrzymanie postępującej degradacji nagrobka oraz przywrócenie mu pierwotnych wartości estetycznych. Należy sprawdzić stabilność elementów nagrobka oraz podstawy – podyktuje to dalsze prace oraz ich kolejność. Zaleca się aby oczyścić kamienną (?) figurę aniołka oraz rzeźbione w piaskowcu kamienie ułożone na murowanej podstawie z nalotów korozji biologicznej. Wszelkie prace należy ograniczyć jedynie do minimum i zawężone jedynie do koniecznego zakresu. Należy zatrzymać procesy degradacji biologicznej i chemicznej oraz utrwalić oryginalną substancję rzeźby zgodnie ze sztuką konserwatorską. Obiekt należy oczyścić metodą wybraną na podstawie testów prowadzonych na niewielkich fragmentach nagrobka, tak aby wybrać najbardziej skuteczną metodę czyszczenia, która nie spowoduje uszkodzeń ani nie naruszy integralności kamienia. Metoda czyszczenia może obejmować mechaniczne szczotkowanie, mycie wodą pod ciśnieniem, stosowanie delikatnych detergentów lub stosowanie metod chemicznych. Pozwoli to nie tylko pozbyć się korozji biologicznej ale także usunąć warstwy farby pokrywające figurę anioła. Osypujące się miejsca należy zaimpregnować oraz odsolić w przypadku występującego zawilgocenia. Napisy na tablicach inskrypcyjnych (1. Śp. Oleńki Chaniewskiej oraz 2. śp. Wandeczki Chaniewskiej) należy ucytelnić stosując metodę analogiczną do historycznej tj. litery rzeźbione w trójkąt. Należy wybrać taką która będzie jak najmniej niszcząca dla materiału kamiennego. Następnie należy szczegółowo przeanalizować wszelkie uszkodzenia strukturalne (np. popękania wykruszenia i odłamania). Wszelkie prace naprawcze powinny mieć na celu przywrócenie integralnej struktury obiektowi oraz zapobiec jego dalszym uszkodzeniom. Na podstawie oceny stanu technicznego i analizy materiału kamienia, wybór odpowiedniej substancji konsolidującej, która najlepiej spełni wymagania konserwacji kamienia. Dokładne i równomierne nałożenie substancji konsolidującej na powierzchnię nagrobka, stosując odpowiednie techniki aplikacyjne, aby zapewnić skuteczne przeniknięcie

substancji w strukturę kamienia. Właściwy wybór środków ochronnych, takich jak impregnacja, zapewni długotrwałą ochronę nagrobka przed dalszymi uszkodzeniami spowodowanymi warunkami atmosferycznymi, zanieczyszczeniami itp.

3. **Nagrobek śp. Stafanji z Drwężkich Frejmanowej, 1905 r. i nagrobek Karola Sonneneberga, 1869 r** – prace naprawcze powinny polegać przede wszystkim na konserwacji estetycznej i zabezpieczającej obiekt przed dalszą degradacją. Należy wstępnie oczyścić powierzchnię kamienia z tzw. czarnej patyny, zaplamień i wykwitów biologicznych, spęcherzeń kamienia, a także większych i mniejszych ubytków w materiale oraz wypełnieniu wżerów. Metodą czyszczenia zalecaną w przypadku piaskowca jest sodowanie z racji jego delikatności i kruchości. Spękane słupki ogrodzenia nagrobka należy naprawić poprzez podklejanie luźnych fragmentów przy pomocy kitowania mineralnego z wykorzystaniem mączki piaskowcowej lub odtworzenie ubytków przywracając im pierwotny kształt na podstawie wykonanej inwentaryzacji. Niewielkie ubytki lub fragmenty struktury w kamieniu można uzupełnić poprzez taszlowanie (fleki, wstawki) lub kitowanie (plombowania). Metalowe poręcze oczyścić z nalotu rdzy i zabezpieczyć antykorozyjnie. W przypadku nagrobka śp. Stafanji z Drwężkich Frejmanowej zaleca się zrekonstruować krzyż wieńczący obelisk na podstawie zachowanych materiałów fotograficznych (krzyż o prostej formie na profilowanym podeście). Zalecanym jest także opracowanie i uczytelnienie liter inskrypcyjnych kutych w trójkąt (szczególnie w przypadku nagrobka śp. Karola Sonneneberga. Wykonać impregnację strukturalną elementów nagrobka oraz jego hydrofobizację. Płyty inskrypcyjne (pionowe i poziome) oczyścić z nalotu biologicznego, tak aby uczytelnić treść. Okresowo powtarzać hydrofobizację i przeprowadzać coroczny przegląd nagrobka, aby zachować dobry stan obiektu po przeprowadzeniu prac restauratorsko - konserwatorskich.

Z up. Mazowieckiego Województwa
Konserwator Zabytków

Wanda Głotkowska
Kierownik Delegatury w Ciechanowie

Otrzymują:

Egz. nr 1. adresat;

Egz. nr 2. aa.

